

Lublin, 25 października 2025 r.

Ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk, prof. KUL
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
w Lublinie

Recenzja

Rozprawy doktorskiej P. mgr lic. Agaty Matuli

„Świadek w obowiązującym prawodawstwie kościoła łacińskiego”,

ss. 219.

W Kościele łacińskim pojęcie „świadka” ma wielowymiarowe znaczenie, obejmuje zarówno wymiar procesowy, jak i sakramentalny. Dotyczy ono osoby, która ze względu na wiarę w Jezus Chrystus daje świadectwo aż po wspólnotę kościelną i każdego ochrzczonego, który w życiu codziennym staje się świadkiem Ewangelii. W perspektywie teologicznej świadectwo jest nie tylko elementem moralnym, ale także misyjnym i eklezjalnym: świadek nie tyle mówi o Chrystusie, ile sam staje się Jego żywym znakiem. Jak stwierdza Sobór Watykański II: „Święty Lud Boży uczestniczy także w prorockiej funkcji Chrystusa, szerząc o Nim żywe świadectwo (...)” (*testimonium vivum praebens*) (*Lumen gentium*, 12). Z tej eklezjologicznej zasady wynika, że instytucja świadka w prawie kanonicznym nie ma charakteru czysto formalnego, lecz zakorzeniona jest w teologicznym obowiązku dawania świadectwa prawdzie.

Z punktu widzenia prawa kanonicznego świadek jest osobą fizyczną powołaną do potwierdzenia określonych faktów lub do obecności przy czynności prawnej w celu zapewnienia jej publicznego i prawnego charakteru. W odróżnieniu od ujęcia teologicznego, gdzie świadek jest przede wszystkim osobą dającą

świadeństwo wiary, prawo kanoniczne ujmuje świadka jako podmiot posiadający określoną zdolność procesową i moralną, powoływana przez władzę kościelną lub strony dla potrzeb dowodowych bądź formy prawnej czynności. Jan Paweł II wielokrotnie wypowiadał się o roli świadka. W przemówieniu z 25 stycznia 1990 r. do Roty Rzymskiej podkreślił „Proces kościelny jest przede wszystkim poszukiwaniem prawdy. W tym sensie wszyscy jego uczestnicy – sędzia, adwokat, świadkowie – są powołani, aby służyć prawdzie w duchu miłości do Kościoła.”.

Pojęcie świadka w Kościele łacińskim nie jest funkcją elitarną ani ograniczoną do wielkich świętych. Jest ono zakorzenione w sakramencie chrztu i w powołaniu całego ludu Bożego. Magisterium przypomina, iż każdy ochrzczony jest zobowiązany do głoszenia Ewangelii słowem i czynem (*Evangelii Nuntiandi*, 14). Świadeństwo wymaga autentyczności, spójności życia i oddania Chrystusowi – w rodzinie, w pracy, w kulturze, w dialogu z ludźmi, którzy często „chętniej słuchają świadków niż nauczycieli”. W ten sposób Kościół staje się nie tylko instytucją przekazującą naukę, ale wspólnotą, która żyje tym, co głosi.

Dlatego należy z uznaniem odnotować podjęcie tego zagadnienia w ramach rozprawy doktorskiej przez P. mgr. lic Agatę Matule, która napisała pracę pod kierownictwem ks. dra hab. Marka Saja, prof. UKSW.

Tytuł dysertacji „Świadek w obowiązującym prawodawstwie kościoła łacińskiego” jest trafny, precyzyjny i konsekwentnie zrealizowany w całej pracy. Niniejsza ocena odnosi się zarówno do adekwatności ujęcia problematyki, jak i do sposobu jej opracowania w świetle założeń metodologicznych, merytorycznych oraz strukturalnych rozprawy.

Rozprawa składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Wstęp do rozprawy doktorskiej prezentuje się jako starannie przemyślany i poprawnie skonstruowany pod względem merytorycznym oraz metodologicznym. Autor w sposób klarowny i logiczny wprowadza czytelnika w problematykę podjętych badań, ukazując zarówno genezę, jak i systemowe uwarunkowania zjawiska świadectwa w perspektywie teologiczno-prawnej. Już pierwsze akapity wskazują na umiejętność uchwycenia istoty pojęcia „świadectwa” w jego wielowymiarowym znaczeniu – od

antropologicznego i religijnego, poprzez biblijne i teologiczne, aż po normatywne w rozumieniu prawa kanonicznego. Na uwagę zasługuje erudycja Doktorantki oraz umiejętność osadzenia rozważań w biblijnych i historycznych źródłach, przy zachowaniu dyscypliny metodologicznej. Odwołanie się do tekstów Starego i Nowego Testamentu, zwłaszcza do Księgi Powtórzonego Prawa, proroka Izajasza oraz Dziejów Apostolskich, stanowi dobrze uzasadnioną i konsekwentnie przeprowadzoną próbę ukazania rozwoju idei świadectwa jako kategorii łączącej wymiar moralno-teologiczny z prawnym porządkiem wspólnoty wierzących. Tak zarysowana perspektywa biblijna jest właściwym punktem wyjścia dla studium, które aspiruje do zintegrowania refleksji teologicznej z analizą norm prawa kanonicznego. W dalszej części wstępu Doktorantka w sposób logiczny i przejrzysty przedstawia cel, zakres oraz strukturę rozprawy. Z uznaniem należy odnotować jasne sformułowanie problemu badawczego oraz wyraźne określenie jego granic. Wskazanie na brak kompleksowego opracowania zagadnienia świadka w prawie kanonicznym potwierdza trafność wyboru tematu i jego oryginalność na tle dotychczasowej literatury przedmiotu. Uzasadnienie wyboru tematu jest przekonujące i wpisuje się w aktualne potrzeby nauk prawa kanonicznego, w których coraz częściej podkreśla się konieczność integralnego spojrzenia na instytucje prawne w perspektywie teologicznej.

Z perspektywy metodologicznej należy wysoko ocenić dobór i opis zastosowanych metod badawczych. Wskazanie na metodę dogmatyczno-prawną, wspartą analizą porównawczą oraz odniesieniami historycznymi, dowodzi świadomości badawczej Autora i znajomości warsztatu naukowego. Słusznie zaakcentowano też znaczenie źródeł normatywnych (Kodeks z 1983 r., dokumenty Magisterium, prawo partykularne), co zapowiada solidne i kompetentne opracowanie dalszych części rozprawy.

Struktura pracy została przedstawiona przejrzysto i logicznie. Podział na cztery rozdziały odpowiada zarówno porządkowi rzeczowemu, jak i systematyce obowiązującego prawa kanonicznego. Wstęp zapowiada równowagę pomiędzy wymiarem sakramentalnym, procesowym i administracyjnym funkcji świadka, co dobrze rokuje dla całości rozprawy. Jasno wyłożony plan badawczy pozwala

spodziewać się analizy nie tylko deskryptywnej, lecz także interpretacyjnej i postulatywnej (*de lege ferenda*).

Rozdział pierwszy to solidne opracowanie zagadnienia świadka chrztu w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz tradycji teologiczno-liturgicznej. Doktorantka wykazuje dobre rozeznanie w źródłach normatywnych i umiejętnie łączy wymiar prawny z kontekstem historycznym oraz duszpasterskim. Na szczególne uznanie zasługuje uporządkowana struktura tekstu oraz poprawne posługiwanie się terminologią kanonistyczną. Pewnym mankamentem jest niekiedy zbyt obszerne przytaczanie fragmentów źródeł bez pogłębionej analizy ich znaczenia w praktyce duszpasterskiej. Warto byłoby także mocniej zaakcentować różnicę między funkcją świadka a chrzestnego w perspektywie ekumenicznej, co mogłoby wzbogacić opracowanie o wymiar współczesny.

Rozdział drugi przedstawia dojrzałe i merytorycznie rzetelne opracowanie problematyki świadka w postępowaniu kanonicznym. Doktorantka w sposób klarowny przedstawia zarówno podstawy definicyjne, jak i praktyczne konsekwencje obecności świadka w procesie, ujmując zagadnienie w duchu klasycznej kanonistyki, ale również z odniesieniem do aktualnych wyzwań współczesnego prawa kościelnego. Na uwagę zasługuje poprawne odczytanie roli świadka jako osoby trzeciej wobec stron, której zadaniem jest dostarczenie sądowi informacji opartych na własnym poznaniu zmysłowym. Ujęcie to harmonizuje z duchem kan. 1547–1571 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i dobrze oddaje praktyczny wymiar zasady *testis unus testis nullus*. Doktorantka w sposób przemyślany wskazuje także grupy osób wyłączonych z możliwości pełnienia tej funkcji, ukazując przy tym teologiczno-etyczne uzasadnienie tych ograniczeń. Warto podkreślić trafną i nowoczesną refleksję *de lege ferenda* dotyczącą przesłuchiwanie małoletnich oraz wykorzystania nowych technologii w procedurze dowodowej. Propozycje autora w zakresie stosowania przesłuchań zdalnych, przy jednoczesnym zachowaniu zasad bezpieczeństwa i weryfikacji tożsamości, stanowią cenny głos w dyskusji nad dostosowaniem procesów kanonicznych do współczesnych realiów komunikacyjnych. Pozytywnie należy ocenić układ rozdziału, który zachowuje logiczną strukturę – od definicji i zdolności świadka, poprzez procedurę powoływania i przesłuchiwanie, aż po

znaczenie jego zeznań w ocenie dowodów przez sędziego. Doktorantka w sposób jasny ukazuje relację pomiędzy formalnym wymiarem procesu a moralnym obowiązkiem świadka do mówienia prawdy, co jest zgodne z zasadą dążenia do pewności moralnej sędziego. Niektóre partie tekstu mogłyby zostać pogłębione o odniesienie do orzecznictwa Roty Rzymskiej, zwłaszcza w zakresie oceny wiarygodności świadka i roli przysięgi. Zauważalne jest również, że pewne fragmenty mają charakter bardziej deskryptywny niż analityczny, co nie umniejsza jednak wartości poznawczej całości. Reasumując, omawiany rozdział prezentuje wysoki poziom merytoryczny, łącząc klasyczne ujęcie prawa kanonicznego z elementami nowoczesnej refleksji nad usprawnieniem procedur dowodowych. Stanowi on spójną, logicznie rozwiniętą i poprawnie udokumentowaną część pracy naukowej, która z powodzeniem może zostać uznana za wartościowy wkład w naukę prawa procesowego Kościoła.

Rozdział trzeci to pogłębiona analiza roli świadków w różnych typach postępowań kanonicznych. Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością norm Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zasadniczym walorem rozdziału jest jego kompleksowe ujęcie problemu, ukazujące, że choć fundamentem procedury dowodowej pozostają normy zwyczajnego procesu spornego, to Prawodawca wprowadził szereg rozwiązań szczególnych, dostosowanych do specyfiki poszczególnych spraw. Na pochwałę zasługuje klarowna struktura tekstu – autor przeprowadza czytelnika przez kolejne rodzaje procesów (małżeńskie, o dyspensę, karne, o stwierdzenie nieważności święceń, kanonizacyjne), wskazując różnice w procedurze powoływania i przesłuchiwania świadków. W ten sposób rozdział nie tylko porządkuje wiedzę, ale też ukazuje funkcjonalną logikę systemu prawa kanonicznego, w którym każda kategoria spraw wymaga odrębnego podejścia do dowodów osobowych. Szczególnie cenne są fragmenty poświęcone sprawom o stwierdzenie nieważności małżeństwa oraz procesom o dyspensę od małżeństwa niedopełnionego. Doktorantka trafnie akcentuje trudności dowodowe wynikające z intymnego charakteru przedmiotu dowodzenia i słusznie podkreśla znaczenie tzw. argumentu moralnego, opartego na zgodnych i wiarygodnych zeznaniach stron oraz świadków. Wysoko należy ocenić również fragmenty dotyczące procesów kanonizacyjnych, które rzadko są szczegółowo analizowane w opracowaniach tego typu. Doktorantka wnikliwie omawia procedury *ne pereant probationes* oraz *ad rei*

perpetuam memoriam, ukazując ich znaczenie dla zabezpieczenia wiarygodnych zeznań i zachowania integralności dowodu. Na uznanie zasługuje także trafne rozróżnienie charakteru procesów sądowych i administracyjnych, zwłaszcza w kontekście spraw o dyspensę czy o stwierdzenie nieważności święceń. Ukazuje to dojrzałe zrozumienie struktury i dynamiki prawa kanonicznego, w którym granica między sferą jurysdykcyjną a administracyjną jest subtelna, ale zasadnicza dla prawidłowego przebiegu postępowania. W warstwie metodologicznej Doktorantka zachowuje konsekwencję i poprawność. Odwołania do źródeł (w tym do *Sanctorum Mater* czy komentarzy H. Misztala i R. Pajszczyka) są adekwatne i potwierdzają oparcie rozważań na solidnej podstawie doktrynalnej. Można jedynie zalecić, aby w dalszej redakcji pracy rozwinąć aspekt praktycznego zastosowania procedur przesłuchań – np. poprzez przykłady z orzecznictwa Roty Rzymskiej lub dokumentacji trybunałów diecezjalnych, co wzbogaciłoby rozdział o wymiar empiryczny. Całościowo rozdział zasługuje na bardzo wysoką ocenę. Autor nie tylko poprawnie opisuje obowiązujące normy, lecz także wykazuje zdolność ich interpretacji i porównawczej analizy. Tekst wnosi istotną wartość poznawczą do nauki prawa procesowego Kościoła, ukazując świadków nie jako bierny element procedury, ale jako aktywny instrument w dochodzeniu prawdy i osiąganiu przez sędziego pewności moralnej.

Czwarty rozdział stanowi interesujące i rzetelne opracowanie zagadnienia udziału świadków w sytuacjach o charakterze administracyjnym oraz prawno-liturgicznym w Kościele. Doktorantka w sposób jasny i logiczny ukazuje, że funkcja świadka w prawie kanonicznym nie ogranicza się wyłącznie do procesów sądowych czy sakramentalnych, lecz obejmuje również szereg innych czynności, w których obecność świadków pełni rolę gwarancji dowodowej i zabezpieczenia prawnego danego aktu. Istotne jest precyzyjne omówienie poszczególnych przypadków, takich jak: notyfikacja dekretu (kan. 54 § 2), rezygnacja z urzędu kościelnego, kanoniczne upomnienie zakonne oraz konsekracja lub błogosławieństwo miejsca świętego. Doktorantka konsekwentnie odwołuje się do właściwych kanonów oraz trafnie wskazuje różnice między ważnością a godziwością aktu, co świadczy o dogłębnym rozumieniu techniki kanonistycznej i logiki systemu prawa Kościoła. Na szczególne podkreślenie zasługuje fragment dotyczący notyfikacji dekretu w obecności świadków, w którym autor słusznie

akcentuje wyjątkowy charakter tej procedury i właściwe rozumienie *gravissima ratio* jako przesłanki dopuszczającej nadzwyczajną formę doręczenia. W sposób dojrzały przedstawiono także rolę świadków w procesie rezygnacji z urzędu kościelnego, gdzie ich obecność ma zarówno znaczenie formalne, jak i symboliczne – podkreślające wagę aktu i jego nieodwracalny charakter. Cenne jest również ujęcie zagadnienia kanonicznego upomnienia w procedurze wydalenia zakonnika z instytutu. Doktorantka trafnie rozróżnia jego aspekt moralny i dowodowy, zwracając uwagę, że świadkowie w tym kontekście pełnią funkcję czysto probacyjną, co odpowiada duchowi i literze prawa kanonicznego. Wzmianka o zasadzie *testis unus, testis nullus* w odniesieniu do poświęcenia lub błogosławienia miejsca świętego dowodzi dobrej znajomości zasad prawa dowodowego oraz umiejętności interpretowania wyjątków od ogólnych norm. Pod względem metodologicznym rozdział jest spójny, rzeczowy i dobrze udokumentowany. Doktorantka korzysta z odpowiednich źródeł doktrynalnych, w tym z opracowań uznanych kanonistów (m.in. J. Krukowskiego, J.T. Martín de Agara), co potwierdza solidne przygotowanie naukowe. W dalszej redakcji warto byłoby rozwinąć refleksję teologiczną nad symbolicznym wymiarem obecności świadków w czynnościach liturgiczno-prawnych, co pogłębiłoby interpretację prawną w kierunku antropologicznym i eklezjologicznym. Całościowo rozdział stanowi dojrzałe, merytorycznie wartościowe i syntetyczne ujęcie tematu, dobrze wpisujące się w strukturę całej pracy. Doktorantka potrafi łączyć analizę normatywną z refleksją praktyczną, co świadczy o wysokim poziomie przygotowania naukowego.

Zakończenie pracy jest przemyślane, spójne i syntetyczne, skutecznie podsumowujące wielowymiarową rolę świadka w prawie kanonicznym. Doktorantka trafnie łączy wymiar teologiczny i prawny, ukazując świadka nie tylko jako formalny element procesu dowodowego, ale jako uczestnika życia Kościoła, którego zadaniem jest świadczenie o prawdzie i sprawiedliwości. Szczególnie wartościowe jest podkreślenie, że funkcja świadka obejmuje zarówno wymiar sakramentalny, procesowy, jak i administracyjny, co świadczy o głębokim zrozumieniu integracji prawa kanonicznego z duszpasterstwem i teologią praktyczną. Zakończenie zawiera także trafne wnioski *de lege ferenda*, wskazujące kierunki dalszych badań, w tym konieczność dostosowania procedur przesłuchań do współczesnej psychologii sądowej oraz możliwości technologicznych.

Doktorantka wykazuje świadomość ograniczeń badania, jednocześnie otwierając nowe perspektywy badawcze, co świadczy o dojrzałości naukowej pracy.

Bibliografia jest obszerna, aktualna i dobrze dobrana, obejmuje zarówno kanony prawa, jak i literaturę doktrynalną, w tym pozycje fundamentalne dla prawa kanonicznego i studiów nad świadkiem. Dobór źródeł wskazuje na solidne przygotowanie merytoryczne oraz umiejętność korzystania z literatury pierwotnej i wtórnej w sposób celowy i refleksyjny.

Na płaszczyźnie językowej i stylistycznej doktorat utrzymany jest w tonie naukowym, właściwym dla prac z zakresu prawa kanonicznego. Składnia jest poprawna, a styl – precyzyjny i komunikatywny, przy zachowaniu odpowiedniego poziomu terminologicznego. W niektórych miejscach można byłoby nieco skrócić partie o charakterze biblijno-egzegetycznym, jednak ich obecność nie zakłóca spójności tekstu i pełni funkcję uzasadnienia teologicznego dla dalszych analiz.

Rozprawa spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim. Cechuje ją wysoki poziom merytoryczny, jasna struktura, oryginalność ujęcia tematu oraz wartość aplikacyjna.

Z całym przekonaniem stawiam zatem wniosek o przystąpienie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk, prof. KUL

/recenzent/